

“L’esquerra no ha fet un discurs més propens a l’emancipació”

“Les dones que es creuen iguals als homes els falta ambició”. Aquest és el lema que presideix el despatx de Mary Nash, catedràtica d’Història Contemporània de la Universitat de Barcelona i experta en història de les dones i història social. És autora, entre d’altres, de ‘Rojas’ (Taurus), una àmplia investigació sobre el paper decisiu de les dones republicanes en la guerra civil espanyola.

Sempre es diu que el segle XX ha revolucionat la identitat i el destí de la dona. Quins fets van marcar un abans i un després respecte al XIX?

—El pas cap a una legislació que reconeix el principi d’igualtat entre homes i dones, perquè al segle XIX les lleis —entorn dels drets polítics però també de la família i la societat— regulaven la subordinació de les dones respecte al marit o al pare. I això era un control social formal, en què l’aparell de l’estat penalitzava la dona que entrava en conflicte per desobeir el marit, etc. Al segle XX s’aboliran aquestes lleis discriminatòries: es concedeix el sufragi femení i els drets polítics a la dona, tot i que països com França no ho fan fins a la fi de la Segona Guerra Mundial, i Suïssa s’ha d’esperar als anys 70. Sovint s’oblida, però, que també canvia la legislació pel que fa a la família i el món laboral. De fet, avui existeixen lleis de la Unió Europea que prohibeixen la discriminació de les dones quant a salaris i condicions laborals.

—Si tots aquests drets no es van aconseguir fins el segle XX, vol dir que la Revolució Francesa no va tenir efectes en el progrés de la dona al XIX?

—Sí. És curiós que el mateix any de la Revolució Francesa, el 1789, Olympe de Gouges escriu una Declaració dels Drets de les Dones, i constata que la Revolució Francesa —que consagra els principis de llibertat i igualtat—, planteja com a universals els drets polítics però exclouent-ne les dones. Allò

que caracteritza el segle XIX és, precisament, aquesta ambivalència de projectar com a drets universals el que en realitat són drets universals per als homes.

—Al segle XIX hi ha una divisió clara entre les esferes pública i privada, reservades respectivament a homes i dones. En altres èpoques no havia estat així?

—Aquesta frontera és inherent a la societat contemporània; en altres èpoques es troba més difuminada. Això s’explica perquè, en la societat industrial, la producció ja no es fa a les cases: es fa a les fàbriques, i per tant, hi ha un desplaçament. A més, el discurs de gènere reforça la noció d’espai públic i privat per mitjà d’arquetips femenins com el d’“Àngel de la llar” —una dona que ha de quedar-se per força a casa seva—. Precisament, si l’accés de les dones al vot costa tant d’assolir és perquè significava la seva presència als espais públics, espais de monopoli masculí per essència. En aquest sentit, quan el feminisme del 1970 enarbora l’eslògan “el que és privat és polític”, atorga una connotació de públic a allò privat. Sigui com sigui, una cosa és el discurs de gènere i una altra la realitat social, que les dones anaven a treballar fora de casa.

—El desenvolupament de la indústria tèxtil a la Catalunya del segle XIX va ser la clau de volta de la incorporació de la dona al mercat laboral?

—No ho tinc clar. A Catalunya, des de l’inici de la industrialització ja hi havia una mà d’obra femenina considerable. Però, a mitjan segle, trobem

textos i fins i tot alguna mobilització dels mateixos obrers en contra de la presència de dones a les fàbriques, perquè representava una competència als seus llocs de treball —els sous eren molt més baixos— i veien la independència econòmica com una amenaça a la seva autoritat. El reconeixement del dret de les dones al treball remunerat arriba cap al 1910 i 1920, en part portat per les dones de la mitjana burgesia, que reclamen el dret a un treball remunerat i digne. És entorn d'aquest feminisme de principis de segle a Catalunya, que socialment hi ha un encaix entre presència de les dones al mercat laboral i reconeixement. Sense oblidar, però, que allò que s'espera de la dona és la maternitat. La resta és un afegit. I això es manté fins després del franquisme a l'estat espanyol, però també a França i altres països.

—Sovint s'ha dit que el feminisme va afectar les dones més privilegiades, no pas les treballadores...

—Sí, això s'ha dit sempre. I és arran d'això que Clara Zetkin, des de la Internacional Socialista, implanta la celebració del Dia de la Dona, el 8 de març, que en part és una iniciativa en contra del *feminisme burgès*. Ara bé, jo noestic d'acord amb aquesta afirmació, perquè l'avanç que fan les dones en uns terrenys en benefici d'altres i hi ha complicitats entre dones treballadores i burgeses en la conquesta dels seus drets. Des d'una perspectiva de gènere, l'esquema dreta-esquerra no funciona. L'obrerisme —tant aquí com a Europa— no elabora un discurs alternatiu respecte a les dones. Això vol dir que el discurs de gènere és indiferent de la procedència social.

—Així, el feminisme no ha de ser necessàriament d'esquerres?

—Ni de bon tros. Històricament, l'esquerra no ha formulat un discurs diferent, més igualitari i més propens a l'emancipació de la dona. Jo no l'he vist. I això està molt clar a l'estat espanyol, on als espais obrers les portes no estaven obertes a les dones. D'aquí la creació de l'organització de dones anarquistes Mujeres Libres l'any

"Potser el repte més important de la dona al segle XXI està en el compliment de la legislació, en l'eliminació de pràctiques socials discriminatòries que avui encara funcionen."

1936, perquè són excloses dels espais anarquistes. La socialista Maria Cambrils també denuncia aquesta situació, que és molt semblant a la resta d'Europa. En canvi, el conservadorisme o els espais de l'associacionisme catòlic són molt importants: les dones hi troben un lloc.

—En aquest context, hi ha cap dona feminista dels Països Catalans que destaqués?

—Dolors Monserdà i, sobretot, Carme Karr (vegeu pàg. 47). Monserdà és capdavantera per escriure el llibre *Estudi feminista* (1909), on empra el terme "feminista" però definit en els termes que ella vol. És un feminisme incipient, que sorgeix en contra del més laic i secular del sufragisme anglès, i que elabora una versió del feminisme des del catolicisme i el catalanisme. Un feminisme social —no polític— que busca espais públics d'actuació per a les dones. En aquesta línia, Francesca Bonnemaison crea el 1910 l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular per a la Dona, un centre de formació professional únic aleshores a l'estat espanyol.

—I quina significació van tenir les dones durant la guerra civil espanyola?

—Per primera vegada, n'hi va haver centenars de milers que es van mobilitzar massivament. Les dones surten al carrer i trenquen totalment el binomi públic-privat. La seva lluita en l'àmbit de la resistència antifeixista és molt important: no es pot entendre la resistència de la República sense la de la rereguarda. I és que les dones van garantir la supervivència diària, assumint el pes de l'alimentació o la sanitat. A més, el grau d'associacionisme femení va incrementar-se enormement i les dones van donar resposta a les necessitats educatives de les mateixes dones. Aquest va ser un element molt important en el camí d'emancipació de les dones.

—Quins reptes té la dona al segle XXI?

—Potser el repte més important està en el compliment de la legislació, en l'eliminació de pràctiques socials discriminatòries que avui encara funcionen. Les representacions culturals i la imatge que s'associa a un gènere són valors ocults dels quals no en som conscients, però que continuen operant.

Núria Zayas